לעצטע נייעס
8/VI/73
8.6.1973

(1)

ליב האבן און צוזאגן

וואס דאַרפן „מעכטיקע פריינד" פון יידיש טאָן און פאָדערן אין שייכות מיט יידיש אויף דער ישראלדיקער ראדיא און טעלעוויזיע?

— פראָפ. שיקל פישמאן —

דער מחבר פון דעם ארטיקל, פראָפ. שיקל פישמאן, פראָפעסאָר פון כאָציאָלע וויסנשאַפטן אין דעם ישיבה - אוניווערסיטעט אין ניו־יאָרק און גאַסט־פראָפעסאָר אין העברעאישן אוניווערסיטעט אין ירושלים, איז פון די באַרימטסטע שפּראַכן־פאָרשער פון דער כאָציאָלאָגיע פון שפּראַך אין אַמעריקע. זיין נייַ בוך, אין ענגליש, טראָגט טאַקע דעם נאָמען „די כאָציאָלאָגיע פון ... " פאר דער צייט ווי פראָפ. שיקל פישמאן געפינט זיך אין ישראל האָט ער געפאָרשט דעם מצב און סטאַטוס פון יידיש אין ישראל פון א גאַנצער ריי אַספּעקטן.

דאָס ארטיקל וואָס מיר דרוקן דאָ איז אן ארומנעמענדיקס וועגן דער באַציאונג צו יידיש מצד דעם ראַדיאָ און טעלעוויזיע, ווי מכשירים פון דער מדינה. ווייל דאָס ארטיקל איז ארומנעמענדיקס פון אלע אַספּעקטן וועט עס געדרוקט ווערן אין 3 המשכים.

קען זיין, אז עס זענען גערעכט די וואָס האַלטן, אַז איצט, ערב סיקע צייט צו פאָדערן און צו די ישראלדיקע וואלן, איז די ריכ־דערגרייכן מעשים לטובת יידיש אויף דער ישראלדיקער ראדיא און טעלעוויזיע. מען זאָגט כסדר, אז דער צוגאנג צו יידיש האָט זיך אין ישראל זייער פארבעסערט אין משך פון די לעצטע יאָרן. מען זאָגט אויך, אז יידיש אין ישראל פארמאָגט היינט צו טאָג עטלעכע גאָר „מעכטיקע פריינד", און די סאמע „העכסטע פענצטער". מען זאָגט, אז דער אָדער יענער האָט שטאַרק ליב יידיש, אז ער פילט, אז ער (און די גאנצע מדינה) איז שולדיק אַ חוב וואָס איז באמת איך־לשער. מען זאָגט אויך, אז דער אָדער יענער מעכטיקער פריינט האָט צוגעזאָגט בלי נדר, אז ער וועט טאַקע עפּעס טאָן פאַר יידיש און אַז ער וועט נישט בלייבן ביים צוזאָגן. אויב אזוי, איז די ראדיא און די טעלעוויזיע איצט דער דעצידירנדיקער געביט אויף וועלכן ס'פאָדערט זיך מעשים. אלע אנדערע קאָמוניקאַציע־און פארבינד - מעדיומס (קורסן, ביכער, זשורנאַלן און אפילו צייטונגען) דערגרייכן א לפי־ערך קליינעם און אָפּגעקליבענעם עולם אין פארגלייך מיט ראדיא און טעלעוויזיע. בלויז ראדיא און טעלעוויזיע, פון אַלע קאָמוניקאַציע־מעדיומס, זענען דאָס אויסשליסלעכע „אייגנטום" פונעם גאנצן ציבור. קיין פריוואטע ראדיא צי טעלעוויזיע סטאַנציעס זענען אין ישראל נישטאָ. ווער ס'איז באמת א „מעכטיקער פריינד" פון יידיש, איז דווקא דאָ, אויפן שטח פון ראדיא און טעלעוויזיע, וווּ מען דאַרף אים האָבן. דווקא דאָ קען ער, און בלויז ער, באַווייזן זיין מאכט און דאָ, און בלויז דאָ, וועט ער איינכאַפּן די ברכות (און אפשר די שטימען) פון שווערע, שווערע טויזנטער דאנקבארע יחידים.

וואָס דאַרף טאָן אַ „מעכטיקער פריינד" פון יידיש פאַר יידיש אויף דער ישראל ראדיא און טעלעוויזיע? אָט וואָס:

1. באַקומען פאַר יידיש אַ פאָרשטייער אין דער „מליאה" (פּלענום) פון רשות־השידור.

יידיש האָט נישט קיין צד, קיין שטענדיקן, וואַכזאַמען, איבערגעגעבענעם צד, אין רשות - השידור. כאָטש עס הערן זיך צו צו די יידיש - אודיציעס היינט צו טאָג, אפילו נאָך דער גרויסער ירידה פון ראדיא - צוהערערשאַפט מחמת קאָנקורענץ פון דער טעלעוויזיע, מער צוהערערס ווי צו וואָס פאַר עס איז נישט עברית - פּראָגראַם (מיטן אויסנאַם פון דעם טעגלעכן נייעס - איבערזיכט „היום הזה") פארמאָגט נישט אָט דער חשובער עולם קיין פאָרשטייער אינעם צענטראַלן געזעלשאַפטלעכן קאָמיטעט וואָס האַלט אַן אויג אויפן רשות־השידור און וואָס טייטשט אויס דעם חוק־השידור. אנדערע געזעלשאַפטלעכע גרופּירונגען און אינטערעסן זענען יאָ פאָרטרעטן אין דער מליאה פון רשות־השידור. פאַר וואָס זאָל יידיש דאַרט נישט האָבן קיין פאָרשטייער? ווער דען וועט אָפּשרייען די כסדרדיקע פּרוּוון צוצונעמען נאָך עטלעכע און נאָך עטלעכע מינוט פון די יידיש - אודיציעס? ווער דען וועט פון אינעווייניק פאָדערן יידישע פּראָגראַמען אויף דער טעלעוויזיע? ווער דען וועט זיך איינשטעלן פאַר דער קוואַליטעט פון די יידיש פּראָגראַמען אויב נישט א יידיש - שרייבער צי יידיש־טוער?

אין חוק - השידור (פּאַראַגראַף 3, פּונקט 1) ווערן די צילן פון רשות - השידור (תפקידי השידור) פאָרמולירט אָט ווי: „לחזק את הקשר עם המורשת היהודית וערכיה, ולהעמיק את ידיעתה", און ווייטער: „לשקף את חייהם ונכסי תרבותם של כל שבטי העם מארצות שונות"; און נאָך ווייטער: „לקדם את היצירה העברית והישראלית". ווער דען וועט קענען כסדר אָפּהיטן צי אָט די צילן פון חוק - השידור ווערן דורכגעפירט לגבי יידיש, אויב נישט א פאָרשטייער אין דער מליאה פון יידיש - שרייבערס און פאָרשערס אין ישראל? שוין עטלעכע מאָל האָט מען „צוגעזאָגט" אין רשות־השידור צו זיין גוט און פרום לגבי יידיש, צו פאַרשטיין אז יידיש אין ישראל איז נישט נאָר אַ פאַרבייענדיקער „אַבסאָרביר מיטל" נאָר א בלייבנדיקער „קולטור־מיטל" (לויט אבא אבן אין 1965), אז לגבי יידיש (און לאַדינאָ) איז שייך דער סטאַטוס פון „מורשת היהודית". נאָר כסדר ווערן אָט די צוזאָגן פארגעסן. ווער דען, אויב נישט אן אייגענער פאָרשטייער פון יידיש אין דער מליאה, וועט דערמאָנען אין דעם אלעמען און וועט אויפווייזן, אז בלויז 2% פון די צוהערערס צו די יידיש אודיציעס קענען נישט קיין עברית (לויט דער אויספאָרשונג „תרבות ישראל 1970", פון א. כץ, מכון לקומוניקציה, האוניברסיטה העברית, 1972), און דאָך הערן זיי זיך צו צו די יידיש אודיציעס ווייל יידיש איז זייער איינגענעמער, האַרציקער, פּונקט ווי עס טוען 12% פון דער באַפעלקערונג וואָס זייער מוטערשפּראַך איז דווקא עברית, און אַן א שיעור פון די מיט אנדערע שפּראַכן.

הכלל, אַ „מעכטיקער פריינד" פון יידיש דאַרף זען, אז יידיש זאָל אין דער מליאה נישט זיין ווייטער א יתום מיט וועמען יעדער קען זיך איזדעקעווען. פון די יידיש־שרייבערס, צי פון דעם קאָמיטעט פאַר יידישער קולטור אין ישראל, צי פון די יידישע קולטור ארגאַניזאַציעס אין תל־אביב, ירושלים, חיפה, חולון, נתניה, דאַרף זיצן א פאָרשטייער אין דער מליאה פון רשות - השידור. פאָרשטייערס פון יידיש פעלן אויך אין אַנדערע קאָמיטעטן פון רשות - השידור (למשל, ביז גאָר לעצטנס, אפילו אין דעם בפירוש מאַכטהאָזן „ועד למדורים לעולים ולתכניות לחוץ לארץ" וואָס די יידיש - אודיציעס שטייען כלומרשט אונטער זיין השגחה), נאָר יענע, ווען זיי וואָלטן שוין אפילו געווען, וואָלטן זיי נישט געקענט „עפּעס טאָן פאַר יידיש", אָפּשרייען גזירות אויף יידיש, שטאַרקן די פּאָזיציע פון יידיש. דאָס קען טאָן בלויז א פאָרשטייער אין דער מליאה און אריינפירן אזא פאָרשטייער, ביי דער געלעגנהייט פון דער קומענדיקער וואַקאַנץ, דאַרף זיין די ערשטע זאָרג פון יעדן וואָס וויל באמת עפּעס טאָן פאַר יידיש, וואָס איז גרייט טאַקע אויף מעשים, און נישט בלויז אויף ליב האָבן און צוזאָגן. ווו ביסטו, אַ „מעכטיקער פריינד"?

2. העכערן דעם ניווא פון די יידיש - אודיציעס

עס איז ממש אַ נס וואָס עס הערן זיך נאָך צו צו די יידיש אודיציעס 100,000 יידן, ווייל אין משך פונעם פאַרגאַנגענעם יאָר — צוויי, גייט אָן אַ כסדרדיקע קוואַליטאַטיווע ירידה אין די אודיציעס. די קוואַליטאַטיווע ירידה איז ארויפגעצוווּנגען פון דרויסן, דורך דער אָנפירערשאַפט פון ראַדיאָ, וואָס האָט בגוואַלד, קעגן די שטאַרקע פּראָטעסטן פון דעם ביז־לעצטנס געוועזענעם שעף פון די יידיש - אודיציעס, כמעט ווי פאַרבאָטן די יידישע ליטעראַטור און יידיש געזאַנג אין די אודיציעס. אין איצטיקן מאָמענט מעג מען איין מאָל אין חודש, אויף סך־הכל צען ביז 20 מינוט, געבן א פּראָגראַם פון אָדער וועגן דער יידישער ליטעראַטור - וועלט. איין מאָל אין חודש מעג מען עטלעכע מינוט זינגען יידישע לידער (סיידן עס פאַלט מיט מזל אויס א יום - טוב, דעמאָלט מעג מען אויך לכבוד יום־טוב זינגען עטלעכע מינוט יידישע לידער). ווי פאַנטאַסטיש און דיקטאַטאָריש דאָס זאָל נישט קלינגען איז אָבער דער ביטערער אמת אזא: עס זענען פאַרשלאָסן פאַר דעם צוהערער צו די יידיש - אודיציעס די מיילער פון יידישע ארטיסטן און שרייבערס, זינגערס און פאָרלייענערס רעציטאַטאָרס און פּאָעטן, נייַגעקומענע אין אלט - איינגעזעסענע. לויט א בפירושן לאָזונג זענען זיי פּאַקטיש אויסגעשלאָסן פון דער ראדיא און דורכאויס אויסגעשלאָסן פון דער טעלעוויזיע. א ראדיא־אודיציע אויף יידיש אָן דעם קינסטלערישן יידישן וואָרט און אָן דעם נשמהדיקן יידישן ליד איז נישט קיין יידישע נאָר בפירוש א גוישע אודיציע, אלץ איינס אויף וועלכער שפּראַך זי זאָל נישט זיין!

וואָס זשע דען גיט מען דעם יידיש - צוהערער אויב נישט די לידער, און די ליטעראַטור נאָך וועלכע ער איז אויסגעבענקט און אויסגעהונגערט? מען דערציילט אים וועגן נאַפּטקוואַלן, וועגן בהמות וואָס מעלקן זיך, וועגן פיש־פאַנג, וועגן ביימערוווּקס, וועגן עלעקטרע און היגער און גומי־פאַבריקן, וועגן אַלץ אין דער וועלט וואָס ער קען הערן אין אנדערע אודיציעס (און ווייניקער שליי־מזלדיק און דעליטאַנטיש), נאָר נישט וועגן דער יידישער ליטעראַטור (אויסער איינמאָל אין חודש) אין אפילו נישט וועגן דער העברעאישער (אויך איין מאָל אין חודש). פאַר אזא יידישלעך, נאַציאָנאַל באַוווּסטזיניקן און טיף־פילנדיקן עולם ווי ס'איז די צוהערערשאַפט פון די יידיש - אודיציעס איז על פי רוב די נייעס וועגן היגער און ביימער אין ישראל סתם „קלאַטשע". ס'איז אפילו נישט כדאי דאָס אָנצורופן „ידיעות הארץ" ווייל צו דער פּראָבלעמאַטיק פון ישראלדיקן לעבן געהערט נישט אזאַ נייעס. די פּראָבלעמען פון מלחמה און שלום, פון אינפלאַציע אין אראַבישע אַרבעטער, פון די אָקופּירטע שטחים פון רעליגיע און וועלטלעכקייט, פון אשכנזים און ספרדים, פון פעלן פון מאָראַלישקייט ביי קליין און גרויס — אָט וועגן די פּראָבלעמען וואָס זענען אין תוך די ידיעות - הארץ מיט וועלכע דער יידיש צוהערער לעבט און פיבערט. וועגן זיי הערט מען בלויז פאַרבייגייענדיק. נאָר וועגן פאַבריקן און ביימער און בהמות (וועגן פּראָפּאַגאַנדע ענינים וואָס דער יידיש - צוהערער איז זיי שוין לאַנג איבערגעוואַקסן) הערט מען לרוב, און אויף א נידעריקן ניוואָ, אויף א נישט אָפּגעהיט לשון (משמעות אז אונדזערע בהמות - עקספּערטן האָבן שוין לאַנג, לאַנג וועגן זייער פאַך נישט גערעדט אויף יידיש).

יעדער אמתער פריינד פון יידיש אין ישראל דאַרף זאָרגן אונדז צו געבן צוריק מיט א פולער האַנט די האַרציקע יידישע לידער, די יידישע ליטעראַטור, דעם יידישן וויץ, די יידישע פּאָעזיע, די יידישע אריינגעטאָנקייט אין יידן און יידישקייט. „מעכטיקער פריינד", זע מען זאָל אראָפּנעמען דעם „פאַרבאָט" אויף יידישע שרייבערס און ארטיסטן! זע מען זאָל אויפהערן פּרוּוון פאַרטרייבן צוהערערס דורך געבן זיי ווידער א מאָל און אָבער א מאָל: קלאַטשע.

(המשך קומט)

ליב האבן און צוזאגן

(המשך פון שבתדיקן נומער)

— פראָפ. שיקל פישמאַן —

3. אָפּשטעלן די דעמאָראַליזאַציע פון די יידיש־אוידיציעס

דער רעזולטאט פון דעם געמיש פון צענזור און קלאָטשע, וואָס זענען ארויפגעצוואונגען געוואָרן אויף די יידיש ־ אוידיציעס, איז נישט נאָר קענטיק ביים עולם צוהערערס נאָר ביים פערסאָנאַל פון די אוידיציעס גופא. ווי א פועל־יוצא פון דעם ביטול צו די יידישע אוידיציעס, וואָס עס ווייזן ארויס די מושלים פון שדורי ־ ישראל, האָט נאָך אין פעברואר רעזיגנירט דער שעף פון די יידיש־אוידיציעס. ערשט סוף אַפּריל האָט מען אָנאָנסירט אַ מיכרז ־ פנימי צו געפינען אַ נייעם שעף, וואָס זאָל אָנפירן מיט די יידיש־פּראָגראַמען. קיין מכרז־כללי האָט מען לעת־עתה נישט אָנאָנסירט, משמעות מען וויל אַן אינעווייניקסטן „אפּאראטשיק" און נישט קיין קוואַליפיצירטן, טאַלאַנטירטן, איבערגעגעבענעם מענטשן פאַרן פאָסטן פון אָנפירער פון די יידיש־אוידיציעס.

און טאַקע, לויט דער איצטיקער צענזור און קלאָטשע פּאָליטיק, וועלכער באגאבטער מענטש וואָלט וועלן זיך פאַרנעמען מיט די יידיש ־ אוידיציעס? דער פערסאָנאַל פון די יידיש ־ אוידיציעס איז א סקאנדאליעז קליינער, ווען מען פארגלייכט אים מיט דער גרייס פונעם פערסאָנאַל פון אוידיציעס מיט אַ העלפּט און א פערטל אזוי פיל צוהערערס ווי ס'פאַרמאָגן נאָך עד־היום די יידיש־אוידיציעס. די ענגלישע, פראַנצויזישע און רוסישע אוידיציעס האָבן מער אויטאָנאָמיע, מער פערסאָנאַל (און מער צייט אויף צום טראנסמיטירן, נאָר וועגן דעם שפּעטער). זיי זענען חשובע „מחלקות", בעת די קבצנישע יידיש ־ אוידיציעס זענען בלויז צווישן די מדורים פאר עולים. יידיש די איינגעזעסנסטע שפּראַך אין לאנד, ווערט באַטראַכט בלויז ווי א מדור ־ לעולים. רוסיש, ענגליש און פראנצויזיש, וואָס זענען זיכער בלויז שפּראכן פון נייגעקומענע עולים, ווערן באַטראכט ווי אויטאָנאָמע „מחלקות" — ווו איז יושר? ווו איז דער נייטיקער ישראלדיקער דרך־ארץ צו זיך אליין?

ס'איז נייטיק ווי דאָס לעבן, ספּעציעל איצט נאָך דער רעזיגנאַציע פון דעם לאנג ־ יאָריקן שעף פון די יידיש ־ אוידיציעס, צו הייבן און שטאַרקן דעם ווערטגעפיל פון די וואָס גיבן זיך אָפּ מיט די יידיש ־ אוידיציעס. מען דאַרף דערמוטיקן און פארגרעסערן דעם פערסאָנאַל, אָנשטאָט אים צו באשווערן און פארטרייבן. מען דאַרף אים באַפרייען פון דער צענזור פון מנהלים אָן דער מינדסטער פארשטענדעניש און אָן דעם קלענסטן וויסן צי סימפּאַטיע לגבי יידיש. מען דאַרף ווי דעם נייעם שעף פון די יידיש־אוידיציעס אַ מענטשן מיט פאַנטאַזיע, מיט פרישקייט, מיט רייפקייט, מיט אמביציעס, מיט געשמאַק. עס פעלן ניט אַזעלכע מענטשן, נאָר אָן אַ מכרז ־ כללי וועט מען זיי נישט זוכן און נישט געפינען, און און אַן אויטאָנאָמיע וועלן זיי נישט וועלן ארבעטן פאר שידורי־ ישראל.

אַ שטאַרקער קלאַפּ אין טיש וואָלט דאָ געקענט עפּעס דערגרייכן פון יענעם דראמאטישן מין וואָס איז טאַקע אין דעם פאַל נייטיק!

4. באַקענען דעם יידיש־צוהערער מיט דער העברעאישער שאַפונג; באַקענען דעם העברעאיש־צוהערער מיט דער יידיש־שאַפונג

יעדן טאָג, גאַנץ פרי, גיט מען אויף דער ראדיא איבער בקיצור וועגן די פּראָגראַמען וואָס וועלן גיין דעם גאַנצן טאָג. די יידישע אוידיציעס ווערן ביי דער געלעגנהייט קיין מאָל נישט דערמאָנט. אזוי איז אויך אין צייטונגען, ווען מען רעכנט אויס די ראדיא ־ פּראָגראַמען פון טאָג און פון דער וואָך. דער חרם אויף דערמאָנען די יידיש ־ אוידיציעס (און אויך אנדערע אוידיציעס „פאר עולים") דערגייט אזוי ווייט, אַז סאַמע פאר דעם ווי די אוידיציעס ווערן ארויסגעשיקט איבער די ראַדיאָ ־ כוואַליעס זאָגט דער „ספּיקער" אז איצט פארענדיקן מיר אויף היינט אונדזערע אוידיציעס. ווען נישט, וואָלט נאָך חלילה א העברעאיש ־ הערנדיקער אויער געקענט פארבלאָנדזשען על פּי טעות צו דער יידיש ־ אוידיציע.

לויט דער פאָרשטעלונג פון די מושלים פון שידורי ־ ישראל דאַרף מען די צוויי מחנות, די יידיש ־ הערנדיקע און די העברעאיש ־ הערנדיקע, האלטן אזוי אָפּגעטיילט, ווי זיי וואָלטן געווען מילכיקס און פליישיקס (צי גאָר טריף און כשר). וואָס ווייניקער איינער וועט וויסן און האָבן א מגע־ומשא מיטן צווייטן, אַלץ געזונטער. דערמיט דערקלערט זיך אפשר פאר וואָס מען גיט אפילו דעם יידיש ־ הערער נישט קיין אָפּטע און סיסטעמאַטישע ידיעות וועגן דער העברעאישער ליטעראַטור, וועגן דעם מאָדערנעם העברעאישן געדאַנק, וועגן דער וועלט פון העברעאישן זשורנאליזם, אא"וו. צי טראַכטן זיך די ספּעצן פון שידורי ־ ישראל, אז די יידיש ־ צוהערערס זענען שוין סיי ווי א ברכה־לבטלה, סיי ווי צו אלט צו „דערציען", סיי ווי שוין „מיט איין פוס אין קבר" און נאָך אַביסל, און זיי וועלן זיך אָפּטראָגן און מען וועט פטרן אַן עסק? איז דער ענטפער, מסתמא טראַכטן זיי נישט אזוי, ווייל ווען יאָ, וואָלט מען דאָך דעם עולם נישט געקאָרמעט אַפילו מיט קלאַטשע. דער אמת איז מסתמא, אז מען האָט וועגן דעם עולם יידיש־צוהערער בכלל ווייניק געטראַכט אין די „הויכע פענצטער" פון שידורי־ישראל. מען גיט זיך נישט אָפּ קיין דין ־ וחשבון, אז דער עולם יידיש ־ צוהערערס איז גאָר נישט אזוי אַלט (אין דורכשניט, אין די פריע פיפציקער און מיט גאַנצע 30% אין עלטער פון 40 ביז 55), און ווייט נישט אזוי בעזגראַמאָטנע (מער ווי 50% האָט באַקומען מיטלשול אָדער העכערע בילדונג) ווי מ'האַלט אים. עס ליגט בפירוש זיך אָפּצוגעבן מיטן עולם יידיש ־ צוהערערס וואָס שייך באַקענען אים נענטער מיט דער שיינער ליטעראַטור און מיטן העכערן געדאַנק אין מדינת ישראל.

אויב מ'מאַכט פאַקטיש נישט קיין פּרווו נענטער צו באַקענען דעם יידיש ־ צוהערער מיט דער ישראלדיקער ליטעראַטור, איז דען אַ וואונדער וואָס מ'מאַכט זיכער נישט קיין סיסטעמאַטישן פּרווו צו באַקענען דעם העברעאיש־צוהערער מיט יידישער ליטעראַטור, פּאָעזיע, דראַמע, פאָלקלאָר, געזאַנג, זשורנאַליזם, אא"וו? ישראל שפּרודלט נאָך מיט יידישע שרייבערס און ביכער, אַקטיאָרן־ארטיסטן און פאָרשטעלונגען, אונטערנעמונגען, פייערונגען, קאָנצערטן און יובילייען. אויב דאָס ווערט כמעט אין גאַנצן פאַרשוויגן בעת די יידיש ־ אוידיציעס (סיידן אין באַצאָלטע אַנאָנסן), איז דען א וואונדער וואָס דאָס ווערט טאַקע בפירוש פארשוויגן בעת די העברעאיש ־ אוידיציעס? צי איז די יידיש ־ שאַפונג דען נישט אַ טייל פון דער פאָלקשאַפונג פונעם פאָלק, צו וועלכן עס געהערט דער העברעאיש ־ צוהערער? צי איז זי נישט א טייל פון דער יידישער איצטיקייט און פון דער יידישער אייביקייט? צי איז זי ווינציקער וויכטיק פון נאַציאָנאַלן קוקווינקל (שוין אָפּגערעדט פון דער ספּעציעלער באַציונג וואָס עס קומט איר אין שייכות מיט די תפקידי ־ השידור וואָס ווערן פאָרנאָטירט אין חוק־השידור) ווי די כסדרדיקע ידיעות און דוגמות פון ענגלישער און פראַנצויזישער ליטעראַטור און געזאַנג, וואָס שידורי ישראל ברענגט טאָג איין, טאָג אויס, כמעט שעה איין שעה אויס, דעם העברעאיש ־ צוהערער?

וואָס וואָלסטו געקענט פאָדערן, אַ „מעכטיקער פריינד" פון יידיש, כדי די אלע „גרויסע פּלענער" וואָס דו און אנדערע רעקלאַמירן צווישן יידיש ־ קענערס, זאָלן נישט בלייבן אַ סוד פארן העברעאיש ־ צוהערער אין ישראל?

צי וועט מען (מעגן) דערציילן די 100,000 צוהערער וועגן דעם יידישן ביכער ־ קלוב (וואָס וויל געפינען כאָטש 2000 לייענערס)? צי וועט מען (מעגן) זינגען די לידער פון די דיכטערס וואָס דו ווילסט שטיצן? צי וועט מען (מעגן) ציטירן די אויסגאַבעס וואָס דו ווילסט ראַטעווען? אויב יאָ, אויב דאָס איז נישט אַלץ בלויז פּראָפּאַגאַנדע פאר חוץ לארץ, דאַרף מען אָנהייבן געבן „שירים ביידיש" נישט בלויז 20 מינוט יעדע צוויי וואָכן! אויב אזוי דאַרף זיין א פּראָגראַם „שירים ביידיש כבקשתך" (אזוי ווי ס'איז איצט פאַראַן אין שייכות מיט מזרחדיקע לידער און אין שייכות מיט חזנות), ווו ס'זאָל קענען קומען צום אויסדרוק דער געוואַלדיקער דורשט נאָך א יידיש ליד, וואָס עס הערשט צווישן די ברייטסטע מאַסן אין ישראל. אויב אזוי דאַרף מען ברענגען פארן עולם העברעאיש ־ צוהערערס דעם אוצר (און טאַקע אין איבערזעצונג) פון פאָלקלאָר, פּאָעזיע, דערציילונג, עסיי א. א. וו., וואָס ס'איז פאַראַן אויף יידיש. און שרעק זיך נישט, „מעכטיקער פריינד", טאָמער וועט מען פרעגן: און וואָס איז מיט לאַדינאָ? און וואָס איז מיט מוגראַבי? זיי זענען דאָך אויך עפּעס יידישע שפּראכן, אויך מורשת ־ ישראל? זענען זיי טאַקע! און זאָל מען זיי געבן וואָס זיי קומט, לויט דעם וויפל צוהערערס זיי האָבן און לויט דעם וויפל יענע צוהערערס פאָדערן דאָס! דו, „מעכטיקער פריינד", פאָדער דערווייל פאר יידיש! דיין הוב ביסטו שולדיק קודם יידיש און נישט לאַדינאָ. לאַדינאָ וועט זיך שוין געפינען איר „מעכטיקן פריינד". ביז ס'וועט קומען משיחס צייטן און דער חוק־השידור וואָס שייך מורשת ־ ישראל וועט טאַקע דורכגעפירט ווערן בשלימות, לאָמיר דערווייל זען וואָס דו קענסט טאָן פאר יידיש!

(סוף אין מאָרגנדיקן נומער)

לעצטע נייעס

73/VI/10

ליב האבן און צוזאגן

(סוף פון נעכטיקן נומער)

— פראפ. שיקל פישמאן —

5. געבן מער צייט פאר יידיש־אוידיציעס אויף דער ראדיא און אנהויבן טראנסמיטירן יידיש־פראגראמען אויף דער טעלעוויזיע

איך האב בכיוון געלאזט ביזן סוף די אפסטע טענה וואס יידיש צוהערערס האבן צו דעם רשות־השידור, דהיינו, אן עולם פון מינימום 100.000 (לויט די אפיציעלע ציפערן פון רשות־השידור אליין) טאר נישט דארפן ווארטן א גאנצן מעת־לעת אויף א מאגערער האלבער שעה ראדיא־אוידיציע. מען מוז פאר אזא עולם, פאר אזא גרויסן עולם אין כמות און אין איכות, געפינען מער צייט (און דערביי וועט מען אויך געפינען דרך ארץ פארן יידישלעכן מהות פון דער מדינה אליין)!

צוויי תירוצים ווערן געוויינלעך געגעבן די יידיש־צוהערערס וואס פאדערן מער צייט פאר יידיש אוידיציעס: דוחק־זמן און דוחק־כסף. ביידע זענען זיי טאקע בלויז תירוצים און קינדיש אומגעלומפערטע תירוצים, וואס ווייזן ארויס ווי ווייניק דרך־ארץ די מושלים פון שידורי־ישראל האבן פאר זייערע קריטיקערס. וואס הייסט דוחק־זמן? וויפל אנצאליקע און כמעט נישט צום איבערציילן שעה אין וואך ווערן אפגעגעבן אויף פראגראמען וואס זענען אין גאנצן איבעריק, וואס קיינער דארף זיי נישט, קיינער לעכצט נישט נאך זיי און קיינעם וועלן זיי נישט אויספעלן ווען זיי זאלן מארגן פארשווינדן? וויפל שעהן גיט מען אפ אויף פוסטע לידלעך און הימל־שפאלטנדיקע געשרייען אויף כל מיני לשונות? ווען מען זאל פון די פראגראמען (וואס מיט גרויסן און נישט פארדינטן דרך־ארץ וועלן מיר זיי אנרופן „וויגקלדיקע") ארונטערנעמען 30 מינוט אין טאג וואלט דאס דען עמעצער באמערקט? וואלט דאס עמעצן שאדן געטאן? וואלט דאס דען עמעצן אויסגעפעלט? פאר די יידיש־צוהערערס, פון דער אנדערער זייט, וואלט אבער אזא צוגעקומענע האלבע שעה פשוט געווען מים־חיים, אפילו דאס זאל זיין אין דער משונהדיקסטער צייט פון טאג. דער גאנצער תירוץ פון דוחק־זמן איז א פוילער תירוץ, וואס קיין פוילערס דערפון איז נישט פאראן. ווער ווייסט דען בעסער פון דיר, א „מעכטיקער פריינט" פון יידיש, אז מען געפינט צייט אויף דער ראדיא און אויף דער טעלעוויזיע פאר יעדער זאך פאר וועלכער מען וויל געפינען צייט. מען דארף נאר וועלן און אויב די מושלים פון שידורי־ישראל וועלן וויסן אז מען קען מער נישט אפקומען לגבי יידיש מיט סתם תירוצים און חוזק־ענטפערס, וועט דאס זיין איינס און צוויי. די לאנג צוגעזאגטע רשת ה' איז שוין דא, „מעכטיקער פריינט" און אין שייכות מיט איר איז נאך נישט פלאנירט קיין שום אויסברייטערונג פון די יידיש־אוידיציעס (אבער פון פראנצויזיש יא!). צי וועסטו דאס טאקע פארשוויגן, „מעכטיקער פריינט"?

נו, און וואס איז שייך דוחק־כסף איז דאך דאס אויך בלויז א פוילער תירוץ. דער פולער בודזשעט פאר די יידיש־אוידיציעס איז שוין צען יאר נישט אויסגענוצט געווארן, בפרט נאך ווען מען רעכנט זיך מיט דער סובווענץ וואס שידורי־ישראל באקומט פון דער סוכנות פאר די יידיש־אוידיציעס. צי איז נישט אמת, אז שידורי ישראל פארדינט נאך צו אין שייכות מיט די יידיש־אוידיציעס צוליב דעם וואס די סובווענצן ווערן נישט אויסגענוצט? צי איז אויך נישט אמת, אז איצט, ווען מען גיט אויף רשת ב' אנאנסן, קען מען פאר יעדע 3 מינוט אנאנסן באצאלן די פולע קאסטן פון 30 מינוט טראנסמיטירן? צי איז נישט לעכערלעך צו זאגן, נאך די אלע פינאנציעלע פאקטן און ציפערן וואס יאיר קוטלער האט געברענגט חדשים לאנג אין זיין סעריע אין „הארץ" („אנרכיה ברשות השידור"), אז דווקא אין שייכות מיט נאך א האלבער שעה אין טאג פאר יידיש־אוידיציעס פעלט אויס געלט, ווען פון איין זייט פארשווענדט מען שווערע הונדערטער טויזנטער אויף כלערליי לעגאלע און נישט־לעגאלע אופנים און פון דער צווייטער זייט גיט מען אפילו נישט אויס דעם פולן בודזשעט וואס עס איז פאראן פאר די ביז איצטיקע יידיש־אוידיציעס?

און וואס שייך יידיש־טראנסמיסיעס אויף דער טעלעוויזיע זענען די תירוצים פון דוחק־זמן און דוחק־כסף ווייניקער פויל און פארעדעריש? ווען מען זאל אראפנעמען דעם איצטיקן חרם אויף יידיש וואס שייך דער טעלעוויזיע און איינגעפירט איין מאל אין וואך דאס ווייזן א יידישן פילם, אדער א יידישע פארשטעלונג וואס מען וואלט אין ישראל גופא פילמירט, אדער א יידישן זינגער, קאמיקער, אקטיאר, צי פארלייענער, וואלט דען יענע האלבע שעה עמעצן אויסגעפעלט? צי ברענגען די אלע אמעריקאנער גענגסטער־פילמען און „טענצע־און־געזאנגע" פראגראמען עמעצן א נוצן? צי נויטיקט זיך עמעצער אין זיי? צי זענען זיי א קאנסטרוקטיווער כוח וואס שייך דער עפנטלעכער און פריוואטער מאראל, וואס שייך יוגנט־אויפפיר, וואס שייך קולטור־געשמאק? וואס שייך מורשת ישראל? ווען מען רייסט ארונטער א האלבע שעה א וואך פון אזעלכע פוסטע טעלעוויזיע־פראגראמען פאר א יידיש־טראנסמיסיע וואלט די האלבע שעה נישט אויף א הונדערטסטל אזוי אויסגעפעלט אין פארגלייך מיטן נחת וואס הונדערטער טויזנטער האבן געהאט פון די עטלעכע יידישע לידער וואס דער ווילנער פאלקס־כאר האט אנומלטן געזונגען אויף דער טעלעוויזיע (צום ערשטן מאל אין דער געשיכטע!).

אלע אונדזערע „מעכטיקע פריינט" פון יידיש ווילן מיר טאקע פרעגן, און מיר ווילן הערן פון זיי א קלארן ענטפער, וואס זיי האבן בדעה צו טאן, אז מען זאל קענען און מעגן ווייזן יידישע פילמען אויף דער ישראלדיקער טעלעוויזיע כאטש עטלעכע מאל אין יאר (ווי אן אנטי־דאזע קעגן די אמעריקאנער מארד־פילמען און זנות־פילמען וואס מען ווייזט יעדע וואך)? וואס וועסטו טאן מען זאל אפשפארן כאטש א וועכנטלעכע האלבע שעה פאר יידיש אויף דער טעלעוויזיע! צי איז נישט דער כמעט הונדערטער פראצענטיקער פארבאט אויף יידיש אין דער טעלעוויזיע א הימל־שרייענדיקע עבירה וואס מיר וואלטן שארף געטאדלט אין יעדן לאנד מיט א האלב־מיליאניקן עולם יידיש־קענערס וואס פאדערן אזעלכע פילמען? ווי וואלטן מיר אזא האנדלונג אנגערופן ווען זי קומט פאר אין רוסלאנד? אין אמעריקע? צי דארפן מיר טאקע זיין ווייניקער סענסיטיוו צו קולטור־דיקטאטור און קולטור־דיסקרימינאציע דא „ביי זיך", ווי דארט צווישן אנדערע?

היוצא לנו מדברינו

ווי איינער וואס האט דריי יאר צייט סיסטעמאטיש שטודירט די שפראך־פאליטיק פון מדינת ישראל • (נאך דעם ווי איך האב שוין צען יאר צייט שטודירט די שפראך־פאליטיק פון אמעריקע, אירלאנד, אינדיע, אינדאנעזיע א״א לענדער און אין עטלעכע פון זיי געהאלפן פלאנירן ענדערונגען און דעמאקראטיזירונגען פון דער שפראך־פאליטיק), ווייס איך, אז די 5 צילן וואס איך האב דא אויסגערעכנט וואלט איין „מעכטיקער פריינט" געקענט דורכפירן אין משך פון עטלעכע אינטענסיווע זיצונגען מיט די מושלים פון שידורי־ישראל און רשות־השידור. אויב ער טוט דאס נישט איז אדער א סימן, אז ער איז נישט אזוי „מעכטיק", אדער אז ער איז נישט אזא „פריינט" ווי ער מאלט זיך. אויב דער „מעכטיקער פריינט" פון יידיש איז בלויז א „ליבהאבער און א צוזאגער" און נישט מער, אויב ער איז דער עיקר פאראינטערעסירט מען זאל וועגן זיין ליבע צו יידיש שרייבן אין די גאזעטן, דארף מען דאס וויסן. עס קומען אונטער די וואלן און דער יידיש עולם דארף ווייזן, אז ער ווייסט ווער עס איז טאקע א פריינט פון יידישער קולטור אין ישראל און ווער עס איז „אויך מיר א פריינט", א פארופער פון זיצונגען און א פארמערער פון מעמאראנדומס, א מאנער פאר יידיש „דארטן" (אין חוץ לארץ) נאר נישט חלילה „דא" (אין ישראל גופא). אזוי שנעל ווי עס וועלן זיך ארגאניזירן די יידיש צוהערערס אין שייכות מיט די וואלן, אין שייכות מיט א דרוק דירעקט אויף די פארטייען אין וועלכע זיי זענען אנגעשלאסן, אין שייכות מיט נישט צאלן דעם ראדיא־טעלעוויזיע־שטייער און אין שייכות מיט זיין א מבין אויף זיינע „מעכטיקע" ליבהאבערס און צוזאגערס — וועט מען טאקע דעמאלט קלאר זען, אי אז יידיש האט „מעכטיקע פריינט" און אי ווער זיי זענען, און ווער זיי זענען נישט.

• מיינע אויספירלעכע ארבעטן וועגן „יידיש אין ישראל" און וועגן „אראביש אין ישראל" זענען שוין איצט אין דרוק, און מיין ארבעט וועגן ענגליש אין ישראל איז איצט כמעט גרייט צום דרוק.